

Szokolay Zoltán

A tengert kellett volna nézni

Nádasdy Ádám idén töltötte be 70. életévét. Ez alkalomból adta ki a Magvető Kiadó *Nyírj a hajamba* című verseskötetét. Hetvenéves lírikusokkal ez így illendő.

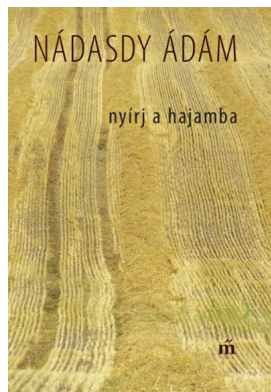
A *Nyírj a hajamba* viszont igencsak vékonyka könyv, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy hét év terméséből tartalmaz költeményeket. Két oka is lehet ennek. Talán a válogatás volt nagyon szigorú: ez esetben a termés legjavát, a 42 legkiemelkedőbb verset olvashatjuk az alig több mint félszáz oldalon. A másik lehetséges ok, hogy Nádasdy, aki épp ezekben az esztendőkből kezdett embert és költőt próbáló műfordítói vállalkozásokba (elegendő, ha a monumentális Dante-fordításra, vagy William Shakespeare műveire, különösen a *Hamlet*, a *Szentivánéji álmom*, a *Lear király* újrafordítására gondolunk), e grandiózus munka közben a maga poézisét illetően eljutott a szűkszavú őszikék korszakába, az életösszegző líra letisztult vallomásaihoz.

„Miért írsz olyan keveset?” – kérdezte Cs. Szabó László Pilinszky Jánostól (BBC, 1967. augusztus 10.). Érdeemes teljes egészében idézni a költő válaszát, nemcsak a szállóigévé vált utolsó mondatot, mert joggal feltételezhetjük, hogy Nádasdy Ádám hasonlóképpen válaszolna.

„– Hát nézd, erre azt mondanám, hogy nem baj, ha valaki sokat ír, az se baj, ha keveset – az a baj, ha valaki túl sokat vagy túl keveset ír. Mert egy jó szonett nem rövidebb, mint a *Háború és béke*. Csak érzem, hogy indokoltan írt keveset. Az alkotón fölfedezzem, hogy miért írt ilyen keveset. Én úgy vagyok, hogy valamiképpen sakkpartinak érzem: akkor lépek, ha lépni kell.

– Egy évben egyszer, egy évben ötször?

– Esetleg. Mindegy. Nem az a fontos, hogy a madár hányszor csap a szárnyával, hanem hogy íveljen.”

A kötetet olvasva mindkét hipotézishez találunk bizonyítékot. Akadnak itt valóban kiváló, a magyar líra élvonalába illeszthető kulcsversek, valamint letisztult, eszköztelen önreflexiók, rövid, modern zsánerképek, pillanatnyi benyomásokból kibontott valóságok egyaránt.

A nyitóvers, a *Kerek, forró sziget* megszólítottja első olvasatra egy madár- vagy dróntávlatból látott, különös szárazföld: „*Volt, hogy határtalannak néztelek, / fölötted pásztáztam elégedetten, / mert nem látszott se kezdeted, se véged.*” Ahogy az életet (az életünket!) is madártávlatból, a szabadság illúziójának távlatából kezdetben végtelennek látjuk. Az átlagos költő megelégedne ezzel a nyitóképpel, ezt bontaná ki, ezt fejtegetné húsz-harminc sorban, aztán csókolom, kész a vers, lehet menni a virtuális pénztárhoz, bezsebelni a lájkokat. Nem így azonban Nádasy! Ő még (öveket bekapcsolni!) csavar néhányat a vershelyzetben.

Először megtudjuk, hogy a sziget – noha festői, de – lakatlan, sőt lakhatatlan. „*Kerek voltál és forró, partodon / finom szemcséjű, teknős-lábnymos / lapos homok.*” Két hosszú, jambikus lüktetésű (ahogy a tenger hullámszik) mondat után cezúraként jön egy nagyon rövid: „*És senki,*” hogy éles kontrasztot adjon annak, amit elválaszt az előzőektől. „*Folyosó, / üres termék, kirángatott konnektor, / réges-rég lemosatlan ablakok, / nagy halom dosszié, talán ezek / még jók valamire.*” Az emberi élet tárgyai, hitvány körülményei, a megszületés első pillanatától kezdve. Konténernyi lom, amely már nem a határtalan lehetőségek boldog érzetét kelti, hanem a kiszolgáltatottságát, a szorongását. Ebbe vág bele megint egy hiányos mondat, az előző cezúra pontosított változata: „*Senki, csak én.*” Öntudatra ébredésünkkel a ránk mért sors teljesítése elkezdődött. Le kell szállni a madártávlatból, ahonnan nézve minden szabad volt és határtalan. Nádasy ezt először a versindító metaforára svenkelve, kalandfilmbe illő képsorral mondja el: „*Sűrűbb voltál, mint gondoltam, mikor / muszáj volt zúzni befelé a parttól, / kiszállni a pásztázó repülőből, / recsegő ágakon, nyálkás pocsolyában / finnyásan óvakodni.*” Majd immár összemosódik illúzió és dezillúzió, határ nélkül folytatódik a másik kép: „*Mettlachi, mozgó lapok, az ágylábak helyén árulkodó lyukak.*” A szárnalmas padló, amit már közletről, lehajtott fejjel lát-

hatunk. Leszálltunk az életünkbe, megérkeztünk. A vers katartikus pontján mi más szólalhatna meg ezek után, mint az Ecce homo, nádasdyul: „Mert kicsi vagy, / ez az egész.” Ez a két sorba tört, mégis lakonikus mondat a magyarázat mindenre. Egyebek közt a bűnbetésünkre, a halandóságunkra is. Innentől fogva felgyorsul, vibrál a vers, a már kiszámítható befejezésig: „*Se magaslat, se csúcs, / a kórházfolyosók kongva szaladnak, / a végén ott az ajtó. Mehetünk, / túl sokat bámultam a szigetet. / A tengert kellett volna nézni, én bolond.*”

Hogy a végén az az ajtó hová nyílik, a boncterembe-é, avagy a végtelen tengerre, azt ne kérdezzük. Majd megtudjuk úgyis.

A kötet számos verse egyetlen életképre épül, egy-egy kiragadott pillanatot bont ki költői világképpé. Ilyen többek közt a *Gyáva gyerek*, az *Útban a központ felé*, a *Két kemény este*, a *Virágot, borsot*, a *Megfizettem*, *Az iroda falára*. Vannak diszkrét szerelmi vallomások is, hasonló technikával készültek, egy-egy szituációból kiindulva: *Keringek körülötted*, *Étvágy*, *Én jó leszek*, *Dörmögsz*. Lényegében ilyen a könyv címadója, a *Nyírj a hajamba* is – maga a vers nem tartozik a legkiemelkedőbbek közé, de kötetcímnnek jó ez a sor.

Két költemény tiszteleg pályatársak előtt: a Géher István emlékére írt *Majd csak nagyon sokára* és a Réz Pál 85. születésnapjára íródott *Kell az öreg* című. Két vers, az *Ítélni kéne* és a *Bezárkózva, beágyazódva* azt mutatja meg, hogy szerzőjük a Szabó Lőrinc-i stílussal is jól tud bánni. A *Hínáros arcok* – a nyitóvershez hasonlóan – szintén a tenger metaforájára épül, a mélybe merülve, asszociációk szövevényeit kínálva. A kiforrott hangú, homogén kötetbe még a két aktuálpolitikai ihletésű költemény (*A hazafiúi hűségről*, *Gondolatok a színházban*) is szervesen illeszkedik.

Ugyanakkor nagy ravaszdi ez a Nádasdy Ádám! Hét év alatt, miközben Dantét és Shakespeare-t fordított, ír egy könyvet, amellyel versolvasókat fog magának. Mintha a közvetlen közelében, az ő megszemélyesített tárgyai, körülményei, fogalmai között élnék. Ott megyünk mellette az utcán, ki ez? – kérdezzük, de mire választ kapnánk, már észrevétlenül átplántálta belénk a szorongásait, esendőségeit. Elérte, hogy benne rend legyen. Hozzánk képest mindenképpen. Látszólag, ideiglenesen legalább, ha már a Teremtést a kezdetektől fogva szisztematikusan korrigálni nem lehet.

S hogyan éri el mindezt? Úgy, hogy az első olvasásra impreszionista lendülettel, szeszélyesen sorjázó impulzusok, apró költői képek között valójában szigorú összefüggés-háló húzódik. Úgy, hogy a fogalmakat megszemélyesíti, a személyeket pedig fogalom-má transzponálja. Ezek a Nádasy-költészet mesterfogásai. A végeredmény pedig egy olyan világ, amely félelmetes és idegen ugyan, mégis otthon érezhetjük magunkat benne, ha azonosulunk a költővel. Pontosítom az előző mondatot: akkor és csak akkor érezhetjük otthon magunkat a világban. A vers tehát hat: a költő beszípkázott minket, mi lettünk Nádasy Ádám. Ezt akarta. Rajtunk múlik minden, nincs is kiszolgáltatottság, nem keríhetnek hatalmukba a körülmények. Avagy mégis? – kérdezi erre kajánul a költő, mert azért egy picit, láthatatlan kételyt ott hagyott a sorok között.

Nádasy Ádám számára a költészet eszköz a belső egyensúly megteremtésére és megőrzésére. Úgy szeretné elviselni a világot, hogy mindig tudja: van belső rend, van egy kuckó valahol legbelső, ahová visszahúzódhat.

Jól látta meg Keresztury Tibor (litera.hu 2015. március 23.), hogy Nádasy költészetének kiindulópontja a stabilitás keresése.

Még a *Maradni, maradni* című, e kötetben sajnos nem szereplő vers kapcsán jegyezte meg: „*a vers tárgya (...) a belső béke állandóságának vágya, vagyis egy elérhetetlen, örök illúzió. Hogy ami jó, az mindig jó legyen, maradjon meg, szilárduljon stabil alappá, amire a hétköznapokat építeni lehet. Hogy kihagyhasson a figyelem, csendesedjen a szív, ne kelljen folytonosan készenlétben állni, hogy a bekövetkező változás majd ne érje az embert váratlanul és készületlenül. Hogy a fix pontok stabilak és rendíthetetlenek legyenek.*”

Nádasy Ádám legújabb kötete alapján mérnöki precizitással megállapítható, hogy ezek a fix pontok maguk a versek. A versekbe tudunk kapaszkodni. Nélkülözhetetlenek. Ezt is üzeni olvasóinak a kötet. Mert divat lett manapság temetni a lírát. Élő cáfolatot kellett a kondoleálók előtt felmutatni.